

Kõrgem Kunstikool Pallas

Mööbliosakond

Table a ouvrage: 19. sajandi alguse käsitöölaua konserveerimine ja restaureerimine

Lõputöö

Liisa Kalista Sapas

Juhendajad: Annes Hermann, BA

Astrid Viik, MA

Tartu 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KÕRGKLASSITSISM MÖÖBLIKUNSTIS 19. SAJANDI ALGUSES	5
1.1. Kõrgklassitsismi ajalooline taust ja ideoloogiline tähendus	5
1.2. Ampüürstiilis mööbli kujunemine, vormilised tunnused	6
2. KÄSITÖÖ JA SELLE ROLL 19. SAJANDI NAISE ELUS	10
2.1. Käsitöö ja selle tähendus keskklassi naiste elus	10
2.2. Käsitöölaud - funktsioon ja tähendus 19. sajandil	13
3. KÄSITÖÖLAUA KONSERVEERIMINE JA RESTAUREERIMINE	15
3.1. Praktilise osa ülevaade	15
3.1.1. Põhieesmärk ja ülesanded	16
3.1.2. Töökäik ja protsess	16
3.1.3. Käsitöölaua kirjeldus	17
3.2. Käsitöölaua algseisund	18
3.2.1. Visuaalne vaatlus ja viimistluse määramine	18
3.2.2. Konserveerimise ja restaureerimise kava	19
3.3. Konserveerimise ja restaureerimise protsess	20
3.3.1. Laboratoorsed uuringud	20
3.3.2. Käsitöölaua lahtivõtmine ja puhastamine	21
3.3.3. Polükroomse viimistluse konserveerimine ja restaureerimine	23
KOKKUVÕTE	25
RESÜMEE	27
KASUTATUD KIRJANDUS	29
LISA	31
LISA 1: Konserveerimise ja restaureerimise protokoll	31

SISSEJUHATUS

Käsitööl on inimkonna ajaloos olnud keskne roll – pea kõik esemed, mis meid igapäevaselt ümbritsevad, on alguse saanud käsitööst. Puidunikerdus, tarbeesemete valmistamine ja kodune õmblustöö moodustavad olulise osa meie kultuuripärandist. Samas on käsitöö läbi sajandite sageli jäänud tähelepanuta, kuigi see oli naise igapäevaelu oluline osa.

Käesolev lõputöö keskendub 19. sajandi alguse käsitöölauda konserveerimisele ja restaureerimisele ning kultuuriloolisele uurimisele. Töö on valminud tellimustööna eraisikult, kes soovis, et tema valduses olev vana käsitöölaud saaks asjatundlikult restaureeritud ja konserveeritud. Sealhulgas valmis esemest põhjalik dokumentatsioon koos ajaloolise taustauuringuga. Töö on teostatud erialasest vaatepunktist, lähtudes professionaalsest lähenemisest, ilma isikliku seotuseta esemega.

Teema valiku põhjuseks oli praktiline vajadus säilitada ajalooline käsitöölaud, kuid töö käigus avanes ka võimalus sügavamalt uurida ja mõtestada 19. sajandi koduse käsitöökultuuri esemeid ning nende dokumenteerimise ja säilitamise tähendust. Teema aktuaalsust suurendab üha kasvav tähelepanu esemelise kultuuripärandi säilitamisele ja teadlikule konserveerimisele ja restaureerimisele. Töös käsitletav laud on oma ajastu koduse töökultuuri esindaja, mis annab võimaluse heita pilk toleaeagse naise igapäevaelu ja käsitöö keskkonda.

Töö keskne probleem seisneb küsimuses, kuidas restaureerida 19. sajandi alguse käsitöölaud nii, et säiliks selle ajalooline väärtus ning samal ajal oleks mõistetav eseme kultuuriline taust ja funktsioon. Sageli restaureeritakse selliseid esemeid vaid visuaalselt, ilma süvenemata nende ajaloolisse ja kultuurilisse tähendusse.

Töö eesmärk on restaureerida tellimustööna saadud käsitöölaud ning uurida selle võimalikku kultuuriloolist tausta, lähtudes 19. sajandi koduse käsitöötraditsiooni kontekstist.

Uurimisobjektiks on 19. sajandi alguse käsitöölaud, mis kuulub tellijale.

Uurimisaineks on eseme kultuuriline tähendus ja viimistlus, mille kaudu analüüsitakse tolleaegset käsitöölise eluolu ja naise rolli.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

- koguda ajaloolist taustmaterjali käsitöölaua tüübi, kasutusviiside ja kultuurilise tähenduse kohta 19. sajandil;
- analüüsida laua konstruktsiooni ja stiililisi tunnuseid;
- selgitada välja esialgne viimistlus kihianalüüsi abil;
- koostada sobiv konserveerimis- ja restaureerimisplaan, säilitada võimalikult palju originaali;
- valida ja rakendada sobivad konserveerimis- ja restaureerimisviisid;
- dokumenteerida kogu tööprotsess;
- koostada analüüs ja kokkuvõte eseme väärtusest ning töö tulemusest.

Töö teostamisel kasutatakse järgmisi meetodeid:

- kirjanduse ja ajalooliste allikate analüüs (mööbliajalugu, käsitöötraditsioonid);
- eseme visuaalne ja tehniline uurimine (sh fotod, ajalugu);
- laboratoorseid uuringuid (viimistluskihid, materjalide määramine);
- restaureerimistöö praktika, mis hõlmab puhastamist, konstruktsiooni stabiliseerimist ja viimistluse taastamist;
- dokumenteerimine (sh tööprotsessi kirjeldamine, pildimaterjal, analüüsi koostamine).

Töö tulemus: Konserveeritud ja restaureeritud 19. sajandi käsitöölaud koos teoreetilise ülevaatega ajaloost, mis aitavad paremini mõista käsitöölaua rolli 19. sajandi koduses kontekstis ning võivad olla väärtuslikud ka teistele restauraatoritele ja kultuuripärandi spetsialistidele.

Ese tagastatakse tellijale säilitatud ja parendatud kujul.

Tööautor kasutas kooli poolt lubatud viisi keelelise täpsuse ja vormistuse parandamiseks tehisintellekti abi. Abi piirdus keelelise vormistuse parandustega ja võõrkeelsete tekstide tõlkimisega.

1. KÕRGKLASSITSISM MÖÖBLIKUNSTIS 19. SAJANDI ALGUSES

Peatükis käsitletakse kõrgklassitsismi kui mööblikunsti stiilisuunda, mis kujundas oluliselt 18. sajandi lõpu ja 19. sajandi alguse sisekujundust, arhitektuuri ja tarbekunsti, eriti Napoleoni-aegses Prantsusmaal, Euroopas ja Venemaal. Selgitatakse kõrgklassitsismi esteetilisi ja vormilisi omadusi, ajaloolist tausta ning selle levikut ja mõju. See loob tausta uurimistöös käsitletava käsitöölaua stiililisele määratlemisele ja kultuurilisele mõtestamisele.

1.1. Kõrgklassitsismi ajalooline taust ja ideoloogiline tähendus

Kõrgklassitsism on tuntud ka kui ampiirstiil, mis tekkis 19. sajandi alguses ning oli inspireeritud antiikkunstist (eelkõige Vana-Rooma). See stiil arenes peamiselt Napoleoni valitsusajal Prantsusmaal (1804–1814), mõjutades tugevalt sisekujundust, arhitektuuri ja mööblikunsti. Kõrgklassitsism peegeldas poliitilisi ja kultuurilisi muutusi – Napoleoni võimu ja Prantsusmaa suursugususe väljendust. (LaChiusa 2005; LibreTexts 2025)

Mööblikunstis tähendas kõrgklassitsism ranget sümmeetriat, monumentaalsust, klassikalisi vorme ja sümboolseid kujundeid, mis väljendasid poliitilist ja sotsiaalset korda. Mööbel ei olnud pelgalt funktsionaalne ese, vaid ka ideoloogiline ja esteetiline eneseväljendus, kandmaks sümboolset ja poliitilist sõnumit. Kõrgklassitsistlik mööbel oli samaaegselt nii funktsionaalne kui ka staatust väljendav – see peegeldas omaniku haritust, maitset ja sotsiaalset positsiooni ning kandis sageli isiklikku tähendust ja igapäevast väärtust. (Baxter 2004; Crown 2025)

1.2. Ampiirstiilis mööbli kujunemine, vormilised tunnused

Ampiirstiil sai alguse Prantsusmaal Napoleon Bonaparte'i valitsusajal ja kujunes välja Louis XVI stiili rangusest, ühendades selle Vana-Rooma, Vana-Kreeka ja Egiptuse motiividega. Sellele ajastule oli iseloomulik suursugusus ja monumentaalsus, mis väljendas keisri võimu ja riigi hiilgust. (Crown 2025)

Ampiirmööbel eristub varasematest rokokoo stiilidest oma range sümmeetria, selgete geomeetriliste vormide, jäikade joonte ja siledate pindadega. Esemed olid sageli massiivsed ja pidulikud, sümboliseerides omaniku jõukust ja sotsiaalset staatust. (Ampiir ...2025; Pihelgas 2021)

Mööblikaunistused olid rikkalikud, kasutades lõvisid, kotkaid, grifoone, sfinkse, loorberipärgi, palmette, rosette, pärleid ja meander-ornamente. Populaarsed olid ümmargused ja ovaalsed laudad laiade raamidega (vt foto 1), kaunistatud antiikmotiividega nagu loorberipärjad ja palmetid.

Foto 1: Napoleon III, laud 1890ndad Prantsusmaa (Incollect 2025)

Troonilaadsed istmed ammutasid inspiratsiooni Egiptuse vaaraode ja Rooma keisrite toolidest. Tihti kasutati täht „N“ (vt foto 2), mis koos loorberilehtedega viitas otseselt Napoleonile. (Baxter 2004; Kodres 2001; Gorlinski 2025)

Foto 2. Drouot Jacob-Desmalter. *La Gazette Percieri* ja *Fontaine*'i kavand järgi, keiser Napoleon I troon (*La Gazette Drouot* 2021)

Ampiirstiilis ei olnud eesmärk luua uusi vorme, vaid järgida ja täpselt kopeerida varasemaid, peamiselt antiikajast pärinevaid motiive ja struktuure (vt foto 3). Stiil väljendas idealismi – ilu seisnes geomeetrilises korrapärasuses, täpsetes sümbolites, viimistletud ornamentikas ja külluslikes värvitoonides. Värvieelistused peegeldasid antiikkultuuride mõju: Pompei punane, tume sidrunikollane, Egiptuse lapis lazuli (sügav sinine), lisaks kuld (vt foto 3), valge, mahagonipruun ja pronks. Mööbli valmistamisel pöörati erilist tähelepanu kvaliteedile ja viimistlusele – kasutati spoonimist ja intarsiatehnikaid, pinnad poleeriti ja kaeti lakiga, et saavutada pehme läige. (Pihelgas 2012; Kodres 2001; Ampiiir ...2025; Crown 2025; LaChiusa 2005)

Foto 3. Keiserlik nikerdatud kullatud puidust pidulik tugitool, 1804 (Sotheby's 2018)

Algselt valmistati ampiirmööblit eksootilisest mahagonist, mis sai omamoodi selle stiili sümboliks. Kuid kui mahagoni kättesaadavus poliitiliste ja sõjaliste muutuste tõttu vähenes, hakati kasutama kohalikke puiduliike: vaher, pähkel, pöök, pirnipuu, õunapuu ja pihlakas. Eksootilisi puiduliike imporditi edasi Prantsuse kolooniatest, kuid neid kasutati pigem väikeste detailide valmistamiseks. Üha levinumaks muutus kullatud viimistlus, mis peitis vähem väärtuslike puiduliikide kasutamise ning lisas esemele luksusliku välimuse. (Pihelgas 2012; Kodres 2001; Crown 2025)

Ampiirstiil levis kiiresti 19. sajandil üle Euroopa, jõudes ka Baltimaadesse ja Venemaale, kus see kohandati kohalike eelistuste järgi. Samuti jõudis see Ameerika kolooniatesse, kujunedes kõrgklassistliku mööbli arengu üheks olulisemaks etapiks. See tähistas ajastut, kus mööbel ei olnud enam funktsionaalne ese, vaid ka võimu, identiteedi ja ideoloogia kandja. (Crown 2025)

Ampiirstiili ideed sümbolismist, rangetest vormidest ning kvaliteetsetest materjalidest inspireerivad ka tänapäeva disainereid, kes otsivad tasakaalu traditsioonilise ja modernse vahel. Samuti õpetab see stiil meile, kuidas kunst ja disain võivad peegeldada ühiskonna väärtusi, võimu ja identiteeti läbi aegade.

Kokkuvõtvalt oli kõrgklassitsism ehk ampiirstiil, 19. sajandi alguse kunstiline ja mööblidisaini suund, mis tõi tagasi antiikkultuuride lihtsuse, monumentaalsuse ja sümmeetria. Selle stiili mõjud on tänapäevalgi nähtavad nii mööbli- kui ka sisekujundusmaailmas, kus hinnatakse ajatut elegantsi, harmooniat ja väärikust.

Käesolevas töös restaureeritav laud on samuti kujunduselt inspireeritud ampiirstiilist – seda on näha mööblieseme sümmeetrilises vormis ja stiliseeritud dekooris. Just need stiilielemendid viitavad 19. sajandi alguse mööblikunstile, kus rõhutati väärikust, monumentaalsust ja ajaloolisi sümboleid. Restaureerimistöö käigus on oluline arvestada ajastuomaste vormide ja materjalidega, et säilitada eseme ajalooline autentsus ning tuua esile selle kunstiline ja kultuuriline väärtus.

2. KÄSITÖÖ JA SELLE ROLL 19. SAJANDI NAISE ELUS

Peatükis käsitletakse käsitöö rolli 19. sajandi naise igapäevaelus, keskendudes eelkõige keskklassi naistele. Vaadeldakse, kuidas käsitöö mõjutas naiste kodust elu, millist tähendust see kandis ning kuidas see väljendus nii praktiliste esemete kui ka emotsionaalse ja vaimse eneseväljendusena.

Eraldi alapeatükis antakse põhjalik ülevaade õmbluslaua kui olulise mööblieseme funktsioonist ja sümboolsest tähendusest. Peatükk aitab mõista käsitöö kui ajaloolise nähtuse mitmekihilist rolli ja loob tausta uurimistöö praktilisele osale.

2.1. Käsitöö ja selle tähendus keskklassi naiste elus

19. sajandil oli käsitöö paljude naiste igapäevaelu lahutamatu osa, eriti keskklassi seas. Keskklassi naised, kes elasid nii maa- kui linnapiirkondades, tegelesid käsitööga kõige aktiivsemalt. See tegevus oli neile nii praktiline kui ka sotsiaalse staatuse ja eneseväljenduse vorm. (Bornhorst-Winslow 2012)

Erinevalt keskklassist pühendasid kõrgklassi naised käsitööle vähem tähelepanu, kuna nende elu keskendus pigem haridusele, kultuurielule ja reisimisele. Alamklassi naised olid vastupidi tihti sunnitud tööle minema, et perele minimaalset sissetulekut teenida, mistõttu jäi neile käsitööks vähe aega ja võimalust. Samuti ei olnud neil sageli võimalik palgata teenijaid, kes oleksid aidanud kodutööde ja laste eest hoolitsemisega, mistõttu jäi kogu kodune koormus nende enda kanda. Sellest tingituna jäi neil vähe vaba aega isiklike või loominguliste tegevuste jaoks.

Kõrgklassi naistel oli võimalik oma kodused ülesanded – nii majapidamistööd kui lastehoid – usaldada teenijate hoolde. Teenijate puudumine tähendas neile suuremat kodust koormust, piirates vaba aega loomingulisteks tegevusteks. (Bornhorst-Winslow 2012)

Keskklassi peredes oli tavaliselt vaid üks teenija, mistõttu jäid laste kasvatamine ja koduhooldus suuresti ema õlule. Vanem tütar aitas sageli kaasa nooremate pereliikmete eest hoolitsemisel. Vaatamata paljudele kohustustele leidsid keskklassi naised siiski aega meelelahutuseks ja arendavateks tegevusteks, mille oluliseks osaks oli käsitöö. (Bornhorst-Winslow 2012)

Käsitöö ei olnud pelgalt praktiline tegevus – selle kaudu said naised väljendada oma uskumusi ning leida toimetulekut eluliste raskustega. (Bornhorst-Winslow 2012)

Põhilised kolm viisi kuidas naised end läbi käsitöö väljendasid:

- **Religioosete väärtuste kehastus.** Käsitöö võimaldas naistel väljendada oma usulisi tundeid ning kujutada traditsioonilisi voorusi nagu töökus ja armastus pere vastu. Paljud tikandid ja õmblustööd sisaldasid piiblilugude figuure, pühakirja tsitaate või moraalseid sõnumeid, olles nii iluasjad kui ka usulise pühendumise väljendus (vt foto 4). (Bornhorst-Winslow 2012)

Foto 4. Charlotte Gardneri tikand 1813 (BOWNE HOUSE 2025)

- **Lein ja kaotus.** Käsitöö toetas psühholoogiliselt naisi, aidates toime tulla traagiliste sündmustega, eriti laste kaotusega. Aastatel 1839–1843 oli laste suremus kõrge – keskklassi peredes suri enne viieaastaseks saamist umbes iga viies laps. Leinaga toimetulekuks loodi mälestustikandeid – tikandeid, mis kujutasid leinastseene nagu nutvaid pajupuid, haua juures

seisvaid leinajaid ja linde, mis sümboliseerisid hinge tõusmist taevasse (vt foto 5). (Bornhorst-Winslow 2012)

Foto 5. Susan Winni tikand, umbes 1816 (Ameerika ajaloo rahvusmuuseum 2018)

- **Isiklike tunnete ja mõtete väljendus.** Käsitöö pakkus naistele ühiskondlikult aktsepteeritud väljendusvahendi ajal, mil sotsiaalsed normid piirasid nende loomingulisi võimalusi. Kuna kunstnikuna tegutsemine ei olnud naistele laialdaselt avatud, võimaldas käsitöö neil tegeleda tähendusliku ja tunnustatud loova tegevusega (vt foto 6). (Bornhorst-Winslow 2012)

Foto 6. Mary Pearsey tikand 1842 (Contingent Magazine 2019)

Lisaks praktilisele ja psühholoogilisele väärtusele täitis käsitöö olulisi sotsiaalseid ja hariduslikke rolle. See võimaldas naistel omandada uusi oskusi, arendada käelist täpsust ja esteetilist maitset. Käsitöö oli sageli ka meelelahutuslik tegevus, mis pakkus rõõmu ja rahulolu ühiskonnas, kus vaba aeg oli piiratud ja naiste eneseteostusvõimalused vähesed. Samuti aitas käsitöö luua tugevaid naistevahelisi võrgustikke, võimaldades jagada kogemusi ja teadmisi. Valminud esemed kandsid praktilist ja majanduslikku väärtust, aidates naistel panustada perekonna varasse ning valmistada kingitusi ja mälestusesemeid. (Bornhorst-Winslow 2012)

2.2. Käsitöölaud - funktsioon ja tähendus 19. sajandil

Käsitöölaud oli 19. sajandil oluline ja igapäevaselt kasutatav mööbliese, mida naised kasutasid käsitöö tegemiseks. Selleks et töö oleks mugavam ja korraldamine lihtsam, paigutati spetsiaalne käsitöölaud enamasti elutuppa – ruumi, kus pere viibis kõige sagedamini. Laud ei olnud pelgalt tööpind, vaid funktsionaalne ja organiseeritud töökoht, mis võimaldas hoida töövahendeid käepärast ja pooleliolevaid töid korras. (Elmand 2019)

Tüüpilisel käsitöölaual oli sageli sisseehitatud sahtel või avatav kaas, kuhu sai paigutada käsitööesemeid, töövahendeid ja pooleliolevaid töid. Mõnel laual oli ka riidest kott, mis kinnitus laua alla. Lauaplaadile asetati kast või kandik, milles hoiti erinevaid õmblustarvikuid: käärid, nõelad, nõelapadjad, mõõdulint, sõrmkübar, nõelte hoidja, kudumis- ja pitsivahendid ning niidivärten. (Elmand 2019)

Sageli leidis seal ka harvemini kasutatavaid, kuid vajalikke tööriistu: õmblusklambrid, märgistuspulber, niidivaha. Riidekotis hoiti pooleliolevaid töid ja vajalikke töövahendeid – vardaid, lõngahoidjaid, nõelatopse, lõngapoole ja muid tarvikuid. Käsitöölaud oli kompaktne ning hästi läbimõeldud funktsionaalsusega ese.

Lisaks praktilisele otstarbele oli käsitöölaud ka osa elutoa sisekujundusest. Kui seda parajasti ei kasutatud käsitööks, siis kasutati näiteks kirjutuslauana, mängulauana (nt triktrak e *backgammon*), küünlaalusena või isegi serveerimislauana. Seega oli käsitöölaud mitmekülgne mööbliese, mis ühendas esteetika ja otstarbekuse ning sobitus sujuvalt kodusesse miljöösse. (Elmand 2019)

Käsitöölaud on käesoleva uurimistöö jaoks oluline, sest see peegeldab hästi 19. sajandi naise kodust elu, igapäevaseid tegevusi ja ruumikasutust. See konkreetne käsitöölaud – oma vormi, funktsioonide ja sümbolväärtusega – aitab mõista, kuidas käsitöö oli põimitud nii kodusesse keskkonda kui ka naiste rolli peres ja ühiskonnas. Käsitöölaud on otsene näide sellest, kuidas praktilised vajadused ja kultuurilised ootused kujundasid elukeskkonda ning naiste eneseväljendusvõimalusi.

Kokkuvõttes tõi peatükk esile käsitöö olulisuse 19. sajandi naise igapäevaelus, rõhutades käsitöölaudade rolli praktilise töövahendina ning kui väljendus- ja toimetulekumehhanismi. Uurimistöö seisukohalt on see peatükk tähtis, sest käsitöö ja käsitöölauad annavad selge pildi naise kodusest elust, tema ajakasutusest ja eneseväljendusest. Käsitöölaud kui mööbliese seob uurimustöö teoreetilise ja praktilise osa, kuna selle restaureerimine võimaldab säilitada ajaloolist pärandit ning anda käegakatsutav kujutis uuritava perioodi elustiilist.

3. KÄSITÖÖLAUA KONSERVEERIMINE JA RESTAUREERIMINE

Antud peatükk annab põhjaliku ülevaate käsitöölaua konserveerimis- ja restaureerimisprotsessist.

3.1. Praktilise osa ülevaade

Praktilises osas teostati 19. sajandi algusest pärineva käsitöölaua konserveerimis- ja restaureerimistöid. Antud protsessi eesmärk oli säilitada laua ajalooline ja esteetiline väärtus võimalikult autentsel kujul, tagades samal ajal eseme struktuurse stabiilsuse ja funktsionaalsuse. Tegemist oli tellimustööga, mis eeldas esmalt kliendiga kontakti loomist, et selgitada välja tema ootused ja vajadused ning lähtuda neist töö käigus.

Laua polükroomse viimistluse säilitamine ning puudunud osade taastamine olid konserveerimistöode keskmes, kuid konstruktsiooni kahjustused nõudsid ulatuslikumat konserveerimis- ja restaureerimistööd. Laud ei olnud kasutuskõlblik — liimühendused olid lahti ning mitmed detailid puudusid või olid murdunud. Seetõttu oli tööde kavandamisel oluline leida tasakaal originaali säilitamise ja vajalike restaureerimistöode vahel, et pikendada eseme eluiga ning tagada selle visuaalne terviklikkus.

Praktilises töös pöörati erilist tähelepanu laua funktsioonile ja tähendusele kindla ajastu naise igapäevaelus ning käsitööprotsessis. Käsitöölaua taastamine ja korrastamine võimaldas säilitada selle ajaloolise väärtuse ning muuta ese eksponeerimise kõlblikuks, rõhutades nii selle praktilist kasutust kui ka kultuurilist tähendust.

3.1.1. Põhieesmärk ja ülesanded

Põhieesmärk: Konserveerida ja restaureerida 19. sajandi käsitöölaud, mis vastab kliendi soovidele, on funktsionaalselt kasutatav ning säilitab ajaloolise autentsuse, tutvustades samas laua funktsiooni ja tähtsust antud ajastu naise igapäevaelus.

Ülesanded:

- dokumenteerida ja analüüsida käsitöölaua seisundit;
- tuvastada viimistlusmaterjalid ja värvikihid laboratoorsete uuringute abil;
- parandada laua konstruktsioonilisi kahjustusi;
- taastada puuduvad ja kahjustunud detailid vastavalt ajaloolisele stiilile;
- konserveerida ja restaureerida polükroomset viimistlust;
- tagada laua funktsionaalsus ja pikaajaline säilimine.

Töö ettevalmistusfaasis viidi läbi:

- laua fotografeerimine ja visuaalne seisundi hindamine;
- taustauuringud laua ajaloo ja stiili kohta, et määratleda taastamistööde suund ja metoodika;
- dokumentatsiooni koostamine tööde algusest ja kulgemisest läbipaistvuse tagamiseks;
- viimistlus- ja materjaliproovide võtmine ja laboratoorsed analüüsid täpse info saamiseks;
- töömeetodite ja materjalide valik ajalooliste konserveerimis- ja restaureerimis põhimõtete järgi, et tagada töö vastavus parimatele praktikatele ja säilitada laua ajalooline väärtus.

3.1.2. Töökäik ja protsess

Konserveerimis- ja restaureerimistööde algfaasis eemaldati lahtised konstruktsiooniosad ja amortiseerunud tüüblid, järgnes kuiv- ja märgpuhastus, mis võimaldas eemaldada mustuse ning avastada algupärase viimistluse jäänuseid. Konstruktsiooni parandamisel kasutati naturaalseid puidumaterjale ja traditsioonilisi liimühendusi, rekonstrueeriti puuduolevad dekoratiivsed detailid, näiteks ilunupud ja rosetid, järgides originaalsete mõõtmete ja stiili täpsust.

Erilist tähelepanu pöörati polükroomse viimistluse säilitamisele, tuvastati ja analüüsiti erinevad värvikihid, sealhulgas lehthõbeda ja hõbedavärvi jäägid, ning teostati mitmekihiline värviparandus sobivate toonide ja materjalidega, mis tagasid ajalooliselt korrektse ja visuaalselt ühtse tulemuse.

Kõik tööd dokumenteeriti põhjalikult fotode ja kirjeldustega, et tagada läbipaistvus ning säilitada teaduslik lähenemine eseme konserveerimisele ja restaureerimisele.

3.1.3. Käsitöölaua kirjeldus

Tegemist on 19. sajandi alguses valmistatud käsitöölauaga (vt foto 7). Omaniku andmetel pärineb laud Kuusalust, 20 saj alguse taluhäärberist ja see võis olla ostetud mõisaoksjonilt.

Konstruksioonilt on see valmistatud lehtpuidust kilp- ja kilp-raamkonstruktsioonina. Visuaalne kujundus järgib klassitsismi perioodi esteetikat. Kasutatud on polükroomia tehnikat, mis tähendab mitmevärvilisust, mis keskendub eri värvide koostoimele ja vastandusele, ilma et kasutataks varjundeid ja pooltoone. (Sõnaveeb 2025) Antud käsitöölaua puhul võib see viidata sellele, et lauda on tõenäoliselt viimistletud erinevatel ajaperioodidel ja kaetud erinevate värvikihtidega.

Foto 7. Käsitöölaua algseisund (erakogu L. K. Sapas)

Tugikonstruktsiooniks on kilbid, mis on kujult sarnased kolmekeelelisele lüürale ning mida ühendab altpoolt nõgus paneel, meenutades vanni. Konstruktsiooni ülaosa fikseerib tööpind koos sahtliga, mis toetub lüüra voluutidele.

Sahtli korpus on valmistatud kahe profileeritud servaga okaspuidust raamistikust, kus sahtli kõrgused eraldavad prussikud. Raamistikule on kinnitatud massiivpuidust kilp, mille ääred on samuti profileeritud.

Lüüra ülaosa lõpetab voluut, mille külgedel asuvad dekoratiivsed rosetid. Laud toetub konsoolsetele kannelleeritud tugijalgadele, mille otstes paiknevad kassetid. Kassetide külgi kaunistavad meanderornamendid ning pealispinda akantuslehtedest rosetid.

Lehtpuidust konstruktsioon on kaetud polükroomse viimistlusega, kus elegantsi rõhutamiseks on kasutatud lehthõbedat.

3.2. Käsitöölaua algseisund

Peatükk annab ülevaate laua algseisundist ja konserveerimiskava koostamisest.

3.2.1. Visuaalne vaatlus ja viimistluse määramine

Käsitöölaua konstruktsioon on valmistatud peamiselt heledast lehtpuidust (tõenäoliselt kasest), osaliselt ka okaspuidust (männist) – viimast kasutati sahtli korpuse ja sisemiste ühenduste juures. Laud kannab kõrgklassitsismi perioodi esteetikat, mida iseloomustavad elegantsed proportsioonid, sümmeetriline vorm ning rikkalik, kuid peen ornamentika.

Vaatluse tulemusel tuvastatud kahjustused ja kulumisjäljed:

- pinnaviimistlus oli ebaühtlaselt kulunud;
- korpuse eri piirkondadel oli katteviimistlus mehhaaniliselt täielikult eemaldatud;
- polükroomne viimistlus oli määrdunud;
- lehthõbedaga esile toodud ornamentika oli kohati kulunud ja üle värvitud;

- hõbedavärviga värvitud kaunistused olid kulunud;
- puidul esines väiksemaid deformatsioone, liimipindade ebakvaliteetsust ja pragusid;
- laua parempoolne tagajalg oli murdunud;
- lauaplaadi iluliistud olid lahti;
- sahtli poksi kaunistav vasem kassett on varasemalt uuesti rekonstrueeritud;
- lauaplaati kinni hoidvad tüüblid olid murdunud ja varasemalt on neid vahetatud (algsed tüüblid 11mm, aga uued 13mm);
- voluutide otsetes paiknevad kaheksa rosetti puudusid täielikult;
- lüüra keelte tippude treitunud kuuest ilunupust oli alles vaid üks ja ilunuppude pesad olid täidetud tüüblitega;
- sahtel ei liikunud sujuvalt ja sahtlipoks oli plaadi küljest lahti murdunud.

Laua üldseisund oli mitterahuldav, olulised detailid osaliselt puudusid, kuid jälgides antud ajastut oli võimalik objekti restaureerida ja konserveerida võimalikult originaalilähedaselt. Käsitöölaua visuaalse analüüsi põhjal koostati konserveerimise ja restaureerimise kava.

3.2.2. Konserveerimise ja restaureerimise kava

Töö alustamiseks oli vajalik mõtestada konserveerimise ja restaureerimise kava, millele järgnes:

- eseme pildistamine;
- laua seisukorra visuaalne hindamine ja eseme taustauuring;
- tööde dokumentatsiooni alustamine;
- eseme katteviimistluse ja materjalide laboratoorsed uuringud;
- konstruktsiooni kuivpuhastus ja kahjustuste parandamine;
- polükroomse viimistluse osaline avamine, konserveerimine ja restaureerimine.

3.3. Konserveerimise ja restaureerimise protsess

Peatükk keskendub laua konserveerimise ja restaureerimise praktilise protsessile.

3.3.1. Laboratoorsed uuringud

Enne parandustööde alustamist viidi materjalide tuvastamiseks läbi laboratoorsed uuringud. Uuringud viidi läbi laboris, kus võeti puidupinnalt viimistluskihi proov ja hõbedaproov. Mikrolihvi valmistamiseks liimiti proovitükid alusele *Technovit 1000 LC Fixierpaste* liimiga. Seejärel lisati vormi ühekomponendiline metakrülaat vaik *Technovit 2000 LC*. Vormi polümeerimiseks kasutati polümerisatsiooni aparaati *Technotray CU*, kus lasti vaigul taheneda 30 minutit. Proovid lihviti poleerimismasinal *MetaServ 250/Vector Power Head*, kasutades ränikarbiidist lihvpaberit P400. Mikrolihvid asetati *Leica* stereomikroskoobi alla ja neist tehti makrofotod.

Uuringu käigus selgus, et laual on viis kihti erinevat värvi (vt foto 8), mis viitas varasemale ülevärvimisele. Ornamentika juures õnnestus tuvastada lehthõbeda jääke (vt foto 9). Lähemal vaatlusel selgus, et mõnes kohas oli kasutatud ka hõbedast värvi, kuid ainult tasastel pindadel. Ornamentikal ja mustritel on kasutatud lehthõbedat.

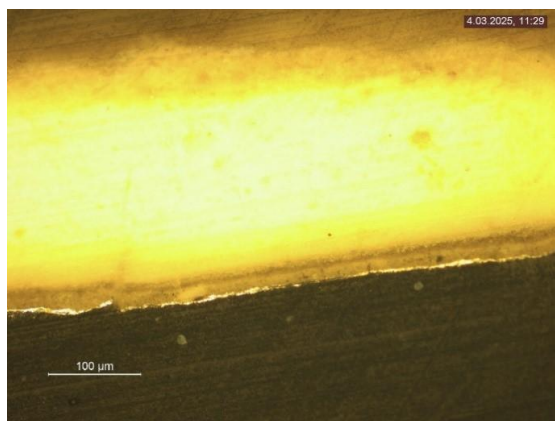

Foto 8. Makrofoto värvikihtidest (erakogu L. K. Sapas) Foto 9. Makrofoto lehthõbeda jääk (erakogu L. K. Sapas)

3.3.2. Käsitöölaua lahti võtmine ja puhastamine

Konserveerimis- ja restaureerimistööd algasid liimühendusest lahti tulnud konstruktsiooniosade eemaldamise ja amortiseerunud tüüblite demonteerimisega. Kuivpuhastuseks kasutati 4 mm fiiberpliiatsit, millega eemaldati lauaplaadil olev mustus ja värvijäägid, eesmärgiga tuvastada mustuse all olev algne viimistlus (vt foto 10).

Foto 10. Lauaplaat poolpuhastatud (erakogu L. K. Sapas)

Kuivpuhastuse käigus tekkinud tolmu eemaldati pehme pintsliga, vältimaks originaalsete värvikihtide kahjustamist. Selline ettevaatlik tööviis võimaldas maksimaalsel määral säilitada mööblieseme algupärane polükroomne viimistluse.

Seejärel viidi läbi märgpuhastus. Liimpinnad puhastati mehaaniliselt – kasutati peitlit ja aurutit, et eemaldada vana liim võimalikult õrnalt, et vältida pinnamaterjali kahjustamist.

Värvitud pinnad, puhastati roheline seebi ja vee seguga, kasutades karukeelt ning niisutatud lappi. Tugeva määrdumise tõttu tuli mustust eemaldada mitmel korral.

Pärast puhastust alustati konstruktsiooniparandustega. Esmalt käsitleti varasemalt parandatud lauajalga, mis oli taas murdunud (vt foto 11) ja mille liimipind oli kahjustunud – tuli eemaldada kahjustunud puidukiht ning selle asemele liimiti sobiv kasepuidust täiendav klots. Pärast klotsi sobitamist lihviti see kujult sobivaks ja liimiti konstruktsiooni külge (vt foto 12). Samuti liimiti kokku kõik väiksemad lahti tulnud detailid.

Foto 11. Murdunud jalg enne (erakogu L. K. Sapas)

Foto 12. Murdunud jalg parandustega (erakogu L. K. Sapas)

Laua tugikonstruktsioon koosnes kolmekeelelise lüürakujulise vormiga kilpidest. Varasemalt olid keelte otstes ilunupud, kuid säilinud oli neist vaid üks originaaldetail. Olemasolevatest tüüblipesadest eemaldati hiljem lisatud standardsed tüüblid (vt foto 13) ning puuduolevad viis ilunuppu rekonstrueeriti säilinud originaali põhjal (vt foto 14). Uued detailid valmistati treipingil ja sobivate lõikepeitlitega, töö nõudis suurt täpsust, kuna ilunuppude mõõtmed olid väga väikesed. Valminud detailid kinnitati tugikonstruktsiooni külge.

Foto 13. Ilunuppude tüüblipesad(erakogu L. K. Sapas)

Foto 14. Rekonstrueeritud ilunupud (erakogu L. K. Sapas)

Laua tugijalgade ülaosades oli näha jälgi dekoratiivsetest rosett-kaunistustest (vt foto 15). Lähtudes nendest jälgedest ja mööblistiilist, valmistati treipingil kaheksa puuduolevat rosetti (vt foto 16). Need liimiti käsitöölaua külge kasutades kondiliimi ja pintsli.

Foto 15. Puuduv rosett (erakogu L. K. Sapas)

Foto 16. Rekonstrueeritud rosett (erakogu L. K. Sapas)

Laua lahtised osad liimiti kokku kondiliimiga ning vajaliku surve loomiseks kasutati pitskruve. Kuna vanad tüüblid olid kulunud, valmistati treipingil uued 13 mm läbimõõduga tüüblid nii korpuse kui lauaplaadi kinnitamiseks.

3.3.3. Polükroomse viimistluse konserveerimine ja restaureerimine

Polükroomne viimistlus oli kohati kulunud või suures osas eemaldatud. Kuna laboratoorsete uuringute käigus tuvastati viis erinevat värvikihti, otsustati restaureerida neljas kiht, millel leidis lehtõbeda ja õbedavärvi jääke. Värvitooni sobitamiseks segati erinevaid komponente. Esimese värvikihi jaoks kasutati *Villa Akva* matti toonis *NCS S 2030-Y30R*, *Sadolin Master* valget alküüdvärvi ning *OTEX* valget alküüdkruntvärvi. Teisel värvikihil kasutati valmis segatud tooni *DOMUS old WH* alküüdvärvist.

Laua katmiseks tuli kanda mitu värvikihti, et tagada ühtlane ja piisav kattev viimistlus. Samuti tuli polükroomse viimistluse konserveerimisel ja restaureerimisel arvestada, et uus värvikiht ei läheks liialt vana viimistluse peale. Selline detailne polükroomse viimistluse parandamine on aeganõudev ja detailne ning hoolikas töö viis protsessi pikenemiseni. Esimene värvikiht osutus liialt hallikasvalgeks (vt fotod 16,17).

Foto 16. Tugikonstruktsioon esmase värvikihi all
(erakogu L. K. Sapas)

Foto 17. Lauaplaat esmase värvikihi all
(erakogu L. K. Sapas)

Uue tooni leidmiseks tehti muudatusi värvisegus ning katsetati seda puidust proovitükil. Toon jäeti päevaks kuivama, et hinnata selle vastavust soovitudle. Kuna uued toonikatsetused ei andnud soovitud tulemust, kasutati valmis segatud *DOMUS old WH* alküüdvärv. Esialgu oli plaanis säilitada lauaplaadil ja nõgusa kilbi siseküljel olev vana värvikiht, kuid kuna laud pidi jääma funktsionaalseks ning viimistlus oli tugevalt määrdunud, otsustati lauaplaadilt ja vanni kujuliselt nõgusa kilbi siseküljelt vana värv täielikult eemaldada ning katta uue, kvaliteetse viimistluskihiga.

Seejärel alustati teise värvikihi pealekandmisega. Kuna käsitöölaua konserveerimine ja restaureerimine osutus ajamahukamaks kui algselt planeeritud, valmib lõplikult viimistletud laud lõputöö kaitsmise ajaks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli restaureerida ja konserveerida 19. sajandi alguse käsitöölaud ning uurida selle kultuuriloolist tähendust koduse käsitöötraditsiooni kontekstis. Töö keskendus tasakaalu leidmisele originaalsuse säilitamise ja vajalike taastamistööde vahel. Lähtekohaks oli kliendi soov saada funktsionaalne ja visuaalselt terviklik mööbliese, mis peegeldaks oma ajastut ning esialgset esteetikat.

Eesmärk sai täidetud ja sellest lähtuvalt tehti tööprotsessist järgmised järeldused. Teoreetilise osa järeldused:

- Stiilielementide määratlemine ja tõlgendamine: restaureeritav käsitöölaud kinnitab kõrgklassitsistlike (ampiirstiilis) tunnuste olemasolu – sümmeetriline vorm, klassikalised detailid, stiilne dekoor ja materjalikasutus viitavad selgelt 19. sajandi alguse esteetikale. See võimaldas objekti täpsemat stiililist määratlemist ning selle kultuurilise tähenduse mõistmist.
- Ajaloolise autentsuse väärtustamine: restaureerimistöö käigus ilmnas, kui oluline on lähtuda ajastukohastest vormidest ja materjalidest. Originaalsuse säilitamine suurendab ajaloolist väärtust ja aitab mõista mööbli kui ideoloogilise ja esteetilise objekti tähendust antud ajastus.
- Käsitöö kultuuriline tähendus: laud kui mööbliese kinnitas, et käsitöö oli keskklassi naiste jaoks mitte üksnes praktiline, vaid ka sügavalt isiklik ja emotsionaalne tegevus. Esemega kaudu ilmneb, kuidas kodune käsitöö väljendas eneseväärikust, kodu esteetikat ja naise identiteeti.
- Konserveerimine ja restaureerimine kui uurimistöö vorm: tööprotsess osutus mitte ainult tehniliseks tööks, vaid ka empiiriliseks uurimismeetodiks - esemega töötamine võimaldas sügavamalt mõista selle ajastu iseloomulikke jooni, käsitööoskusi ja esteetilisi väärtusi.

Praktilise töö järeldused:

- Professionaalne ja metoodiline tööprotsess: praktiline töö näitas, et konserveerimis- ja restaureerimistöö edukus sõltub põhjalikust eeltööst, sealhulgas laboriuuringutest, mille abil tuvastati varasemad viimistluskihid, materjalid ja tehnikad. See võimaldas teha teadlikke otsuseid restaureerimise ulatuse ja meetodite osas.

- Ajaloolise väärtuse säilitamine: töö keskendus maksimaalselt originaalmaterjalide säilitamisele ja detailide täpsele rekonstrueerimisele. Erilist tähelepanu pöörati polükroomse viimistluse ja ornamentika säilitamisele, mis suurendab mööblieseme kultuuriväärtust.
- Tehniline oskus ja loovus: restaureerimise käigus tuli lahendada mitmeid tehnilisi probleeme (nt murdunud jala parandamine, ilunuppude ja rosettide rekonstrueerimine), mis nõudis tehnilist osavust, loovust ja täpsust.
- Praktiline kogemus erinevate materjalidega: tööprotsess andis väärtusliku kogemuse töötamisel erinevate puiduliikide, liimi, värvide, puhastusvahendite, konserveerimise- ja restaureerimis tehnikatega, samuti tööriistade (nt treipink, stereomikroskoop, poleerimismasin) kasutamisega.
- Vastutustundlik restaureerimisotsus: otsus eemaldada lauaplaadilt ja vanni kujuliselt, nõgusa kilbi siseküljelt, vana viimistlus tulenes vajadusest tagada eseme funktsionaalsus ja esteetiline terviklikkus. See näitab oskust hinnata tasakaalu originaalsuse säilitamise ja praktilise kasutatavuse vahel.

Projekti käigus omandati väärtuslikke teadmisi nii materjaliteaduse, kui ka kultuurilise konteksti kohta, andes panuse pärandi säilitamisse ja mööbli restaureerimise valdkonna edendamisse.

Praktilise töö käigus osutus oluliseks õppetunniks ajaplaneerimine – püstitatud eesmärgid osutusid töömahukamaks, kui esialgu hinnati, ning teatud etappide täitmine nõudis rohkem aega ja keskendumist. Erilist väljakutset pakkus polükroomse viimistluse restaureerimine, eelkõige õigete toonide segamine, mis nõudis täpsust, värvitunnetust ja mitmeid katsetusi. Käesolevaks hetkeks on laud stabiliseeritud ning viimistlus suures osas taastatud ja konserveeritud. Mõned etapid vajavad veel täiendamist, kuid valdav osa seatud ülesannetest on täidetud.

Töö üldine väärtus: töö ühendab praktilise oskusteabe ja teoreetilise taustateadmise, toetab kultuuripärandi säilitamist ning aitab mõista mööbli kui ajaloolise, esteetilise ja kultuurilise objekti tähendust. Samas arendas see restaureerija professionaalset pädevust, mis toetab valdkonna arengut laiemalt.

RESÜMEE

Table a ouvrage: Conservation and Restoration of an Early 19th Century Craft Table

The aim of this thesis was the restoration and conservation of an early 19th-century work table, guided by the client's wishes and taking into account the historical and cultural value of the object.

The central challenge of the work was to find an appropriate balance between preserving the original features and carrying out the necessary restoration tasks, with the goal of achieving a display-worthy, functional, and visually coherent piece of furniture that reflects its period and aesthetic.

The thesis consisted of two parts: theoretical and practical. The theoretical part focused on introducing furniture in the Empire style and analyzing the role of handcrafts in the daily life of middle-class women in the early 19th century. The practical part involved the restoration and conservation of the work table in accordance with the client's requirements.

The **first chapter** introduced high-classicist furniture art, analyzing the characteristic features of furniture from that period – symmetrical form, classical details, and material usage. This allowed the stylistic classification of the restored object and helped to understand its cultural context.

The **second chapter** examined the cultural significance of handcrafts and work tables in the life of 19th-century women. Based on historical sources, it became evident that handcrafting was not merely a pastime, but also a means of personal expression, achieving religious and emotional balance, and engaging in social interaction. Handcrafting served as a tool for building social support networks and played a vital role in shaping a woman's identity and home aesthetics.

The **third chapter** dealt with the conservation and restoration of the work table. The focus was on conserving and restoring polychrome finishes, strengthening the structure, recovering the silver leaf and silver paint, and reconstructing missing decorative buttons and rosettes. A restoration plan

was developed, based on the principle of this work: *restore as much as necessary, conserve as much as possible*.

Laboratory analyses made it possible to identify the original materials and surface layers, thereby enabling informed decisions regarding the restoration methods. The entire practical process was thoroughly documented.

Throughout the work, it became clear that restoration and conservation is not merely a technical task, but also a method of investigation that allows for deeper insight into the historical context and aesthetics of an object. The restoration process proved to be a demanding endeavor requiring both skill and creativity – particularly in recovering the tones of the polychrome finish, which became one of the greatest challenges. Technical issues, such as repairing a broken leg or turning new rosettes, demanded precision and a professional approach.

A key lesson learned was the importance of time management – the set goals turned out to be more labor-intensive than initially estimated. As of now, the work table has been stabilized, its polychrome finish largely restored and conserved. Some details still require final touches, but the majority of the tasks have been successfully completed.

The overall value of this thesis lies in the integration of practical skills and theoretical knowledge, which contributes to the preservation of cultural heritage and deepens the understanding of furniture as a historical, aesthetic, and cultural object. It also supports the professional development of the restorer and contributes to the advancement of both furniture restoration and cultural-historical research.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ameerika ajaloo rahvusmuuseum. (2018). Susan Winni tikand, umbes 1816. [WWW] <https://americanhistory.si.edu/explore/stories/mourning-pictures-how-women-used-embroidery-memorialize-george-washington-family> (20.05.2025)

Ampiir OÜ. (2025). Ampiir ja selle eripärad. [WWW] <https://ampiir.ee/ampiir.html> (kasutatud 09.04.2025)

Baxter, P. A. (2004). Empire and Regency Styles – FRANCE – The Empire Style. [WWW] <https://www.nypl.org/node/5649> (kasutatud 11.04.2025)

Bornhorst-Winslow, C. (2012). The Important Role Played by Household Crafts in the Lives of Nineteenth-Century Women in Britain and America. Wright State University. Dayton. Master of Humanities Program. [WWW] <https://corescholar.libraries.wright.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=humanities> (kasutatud 19.04.2025)

BOWNE HOUSE. (2025). Charlotte Gardneri tikand 1813. [WWW] <https://www.bownehouse.org/needlecraft> (kasutatud 20.05.2025)

Contingent Magazine. (2019). Mary Pearsey tikand 1842. [WWW] <https://contingentmagazine.org/2019/11/19/embroidery/> (kasutatud 20.05.2025)

Crown, L. History and Unique Nature of Empire-Style Furniture. [WWW] <https://www.laurelcrown.com/history-and-unique-nature-of-empire-style-furniture> (kasutatud 01.05.2025)

Elman, L. G. (2019). A Woman's Work – Table Is Never Done. [WWW] <https://designnewjersey.com/features/work-table-antiques/> (kasutatud 12.04.2025)

Gorlinski, V. Empire style. [WWW] <https://www.britannica.com/art/Empire-style> (kasutatud 10.04.2025)

- Incollect. (2025). Napoleon III, Desk, Center Table. [WWW]
<https://www.incollect.com/listings/furniture/tables/napoleon-iii-desk-center-table-bronze-inlaid-tortoise-france-19th-century-772534> (kasutatud 19.05. 2025)
- Kodres, K. (2001). Ilus maja, kaunis ruum: Ampiiristiil, lk 128-133. Tallinn: Prisma Prindi Kirjastus. (kasutatud 20.04)
- LaChiusa, C. (2005). Furniture – Empire Style. [WWW]
<https://www.buffaloah.com/f/fstyles/emp/empire.html> (kasutatud 04.05.2025)
- La Gazette Drouot. (2021). Emperor Napoleon I's throne at the palais des Tuileries. [WWW]
<https://www.gazette-drouot.com/en/article/the-mobilier-national-brings-napoleon-s-palaces-back-to-life/28472> (kasutatud 20.05. 2025)
- LibreTexts. (2025). 19.05. The Empire Style – Art under Napoleon. [WWW]
https://human.libretexts.org/Workbench/Intro_to_Art/19%3A_The_Enlightenment/19.05%3A_The_Empire_Style (kasutatud 03.05.2025)
- Pihelgas, J. (2012). Mööbli stiil ja ajalugu – Ampiiir. [WWW]
<https://antiik-restaureerimine.ee/koik-artiiklid/moobli-stiilid-ja-ajalugu/> (kasutatud 09.04.2025)
- Sotheby's. (2018). An Imperial carved giltwood ceremonial armchair. [WWW]
<https://www.sothebys.com/en/articles/how-napoleons-chair-was-almost-late-for-his-coronation> (kasutatud 19.05.2025)
- Sõnaveeb. (2025). Polükroomia. [WWW]
<https://sonaveeb.ee/search/unif/est,rus/dsall/pol%C3%BCkroomia/1/est> (kasutatud 20.04.2025)
- Winchester, J. (1844). The ladies' work-table book: containing clear and practical instructions in plain and fancy needlework embroidery, knitting netting, and crochet: Introduction. [WWW]
<https://archive.org/details/ladiesworktableb00newyiala/page/n5/mode/2up> (kasutatud 12.02.2025)

LISA

LISA 1: Konserveerimise ja restaureerimise protokoll

Tööde album

Konserveerimise ja restaureerimise protokoll

Liisa Kalista Sapas

Teostaja nimi

Mööbliosakond MÕ-21-Rest

Ametinimetus

Tartu Kõrgem Kunstikool Pallas

Tööde läbiviimise koht (asutus/osakond)

Annes Hermann: meister; vanemõpetaja

Juhendaja /ametinimetus/asutus

Foto. 1

1. Objekti andmed

Nimetus	Käsitöölaud
Autor	teadmata
Dateering	18.saj lõpp ? 19.saj algus
Materjal	Lehtpuut (kask?)
Tehnika	Modelleeritud kilp ja kilpraam konstruktsioon; polükroomia
Mõõtmed	710X530X360
Omanik	Toomas Zupping
Tähis	puudub

2. Konserveerimistööde ülesanne/eesmärk

Ennistada eseme funktsionaalsus kuid säilitada võimalikult palju polükroomset viimistlust. Tuvastada polükroomsete pindade värvi sondaažiga eseme algne ning hilisemate värvikompositsioonide lahendused. Parandada konstruktsioonis tekkinud deformatsioonid ning kahjustused. Analoogide põhjal taastada kaduma läinud dekoori elemendid ning ornamendid.	
Tööde teostamise aeg	05.03. – 03.06.2025

3. Objekti iseloomustus

Kirjeldus Foto 1. Foto 2. Foto 3.	Tegemist on 19. sajandi algusest pärineva käsitöölauaga (vt foto 1). Lehtpuut kilpraam konstruktsioon. Konstruktsioonilt on käsitöölaud lahendatu klassitsismiperioodile omaselt. Selle tugikonstruktsiooniks on kolmekeelelise lüüra kujuliseks vormitud kilbid, mida all ühendab vanni kujuline nõgus kilp ning ülalt lüürade voluutidele toetuv sahtli korpusega tööpind (vt foto 1). Sahtli sisemuse liigendavad erineva suurusega poksid (vt foto 2). Sahtli esipaneeli ääristavad profilliistud ning selle ülaserba on sisestatud lukk (vt foto 3). Sahtli korpus on lahendatud kahe kandi profileerinuga okaspuidust raamiga, mida külgedel eraldavad massiivsed sahtli kõrgused prussikud. Sahtli korpusele kinnitub serva profileerinuga kilp. Lüürakujuliste tugijalgade ülaosa lõpeb ümar voluudiga, mille mõlemal küljel on kaunistuseks rosett. X kujulised kannelleeritud tugijalad lõpevad kassetiga, mille külgi kaunistab meander ning pealispinda ilmestab akantuslehtedega rosetike. Lehtpuidust konstruktsioon on polükroomse katteviimistlusega ning jalgadel olevate elegantsete ornamentide kaunistamiseks on kasutatud lehthõbedat.
Autori v töökoja märgistus, signatuur	Puudub
Muud pealdised, märgid, tekstid	Puuduvad
Andmed varasemate konserveerimis-restaureerimistööde teostamise kohta	• Esemekatteviimistlust on korduvalt üle värvitud. • Dekoori kadumäläinud detaile on juhuslike vahenditega püütud asendada. • Sahtlipoksi tüüblid on ära vahetatud.
Kirjandus- ja arhiiviallikad	Teadmata

4. Objekti seisund enne konserveerimist

Seisundi kirjeldus Foto 3. Foto 4. Foto 5. Foto 6.	• Laual on parempoolne tagajalg murdunud (vt foto 3). • Lürakeeltel puuduvad tipud (vt foto 4). • Jalgadel puuduvad dekoratiivsed rosetid (vt. foto 5). • Polükroomne viimistlus on kulunud. • Laua külgedel olevad iluliistud on lahti tulnud. • Sahtlipoksi parempoolne kassett on uuesti tehtud. • Sahtlipoksi tüüblid on ära vahetatud. Algselt tüüblid 11mm, uued 13mm (vt foto 6).
Kokkuvõtlik/üldine hinnang objekti seisundile	Mitterahuldav

5. Konserveerimistöõde kava

Tööde loetelu	Tööde põhjendus
• Eseme pildistamine. • Laua seisukorra visuaalne hindamine. • Eseme taustauuringud. • Tööde dokumentatsiooni alustamine. • Eseme katteviimistluse ja materjalide laboratoorsed uuringud. • Konstruktsiooni kuivpuhastus. • Konstruktsiooni kahjustuste parandamine. • Polükroomse viimistluse osaline avamine. • Polükroomse viimistluse taastamine.	• Eseme seisundi visualiseerimine, dokumentatsiooni vormistamine. • Kavandatavate tööde mahu määramine. • Eseme kirjelduseks vajaliku materjali kogumine. Teostavate tööde kavandamine. • Valmistamisel kasutatud materjalide ja tehnikate tuvastamine. • Pinnalt olmemustuse eemaldamine. • Esialgse konstruktsiooni taastamine. • Värvikihtide tuvastamine. • Värvikihi taastamine kuulunud pindadelt.

6. Konserveerimistööde kirjeldus

Teostatud tööd	Kasutatud vahendid ja materjalid
- Eseme pildistamine ja laua seisukorra visuaalne hindamine. - Laboratoorsete uuringute teostamine (materjalide ja värvikihtide tuvastamine). - Eseme kuivpuhastus. - Eseme märg puhastus. - Tüübli - ja ilunuppude pesade puhastamine. Konstruksiooni parandused - Murdunud lauajala liimipinna valmistamine, lisaklotside valmistamine ja liimimine. - Kahe lauaplaadi korpuse tüüblite valmistamine (2 tk) ja laua külge liimimine. - Kolmekeelelise lüüra kujuliseks vormitud kilbi ilunuppude (5 tk) rekonstruktsioon ja laua külge liimimine. - Rosettide rekonstruktsioon (8 tk). - Polükroomse viimistluse taastamine, õige värvitoonide segamine.	<i>Canon EOS 90D</i> <i>Metakrülaatvaik Technovit 2000 LC, liimaine Technovit 1000 LC Fixierpaste, Technotray CU polümerisatsiooniparaat, poleerimismasin MetaServ 250/Vector Power Head, P400 lihvpaber, Leica stereomikroskoop, lauaarvuti.</i> - Fiiberpliiats, pintsel. - Roheline seep, vesi, karukeel, puhastuslapp. - Peitel, auruti. - Saag, kasepuit, lihvpaber 180, PVA liim, pintsel, pitskruvid, pingutamiseks nõör. - Treipink, lõikepeitlid, kasepuit. - Treipink, lõikepeitlid, kasepuit, harilik pliiats, PVA liim, pitskruvid. - Treipink, lõikepeitlid, kasepuit, harilik pliiats. <i>Villa Akva matt alküüdvärv, toon NCS S 2030-Y30R, Sadolin Master alküüdvärv toon valge, OTEX alküüdkruntvärv valge, DOMUS old WH, pintse.</i>
Muudatused konserveerimistööde kavas.	Vana värvi täielik eemaldamine lauaplaadilt ja vanni kujuliselt nõgus kilbi siseküljelt Põhjendus: Tagada eseme funktsionaalsus ja esteetiline terviklikkus. Värvikiht oli väga määrdunud.

Objekti identifitseerimine	Käsitöölaud
Proovi võtmise eesmärk	Materjalide ja viimistluse määramine
Kavandatud analüütiline uuring	Materjalide mikrostruktuuri analüüs
Proovide identifitseerimine	1. Lehtõbeda jääk 2. Värvikihid puitpinnal
Proovi võtmise aeg	03.03.2025
Proovi võtja	Liisa Kalista Sapas
Proovi võtmise koht	Kõrgem Kunstikool Pallas
Proovi kirjeldus – füüsiline olek	Polükroomne viimistus. Pigmentide kihistuste alumises servas eristub kontrastselt erendav pind (lehtõbeda jääk) (vt foto 7). Tükk polükroomsest viimistluskihast. Tükis eristuvad viis erineva varjundiga pigmendi kihistust (vt foto 8).

Proovi võtmise meetod, protseduuri kirjeldus	Murdepinnalt eemaldatud materjali kild. Proovitükkide analüüsimine toimus Kõrgem Kunstikool Pallas laboris. 1. Mikrolihvi valmistamiseks liimiti proovitükid alusele <i>Technovit 1000 LC Fixierpaste</i> liimiga. 2. Lisati vormi ühekomponendiline metakrülaat vaik <i>Technovit 2000 LC</i>. 3. Vormi polümeerimiseks kasutati polümerisatsiooni aparaati <i>Technotray CU</i>, kus lasti vaigul taheneda 30 minutit. 4. Proovid lihviti poleerimisemasinal <i>MetaServ 250/Vector Power Head</i>, kasutades ränikarbiidist lihvpaberit P400. 5. Mikrolihvid asetati <i>Leica</i> stereomikroskoobi alla ja neist tehti makrofotod.
Lisateave: tingimused proovi säilitamiseks	Kinnises anumask, toatemperatuuril.

7. Illustratiivne materjal (fotod, skeemid jne)

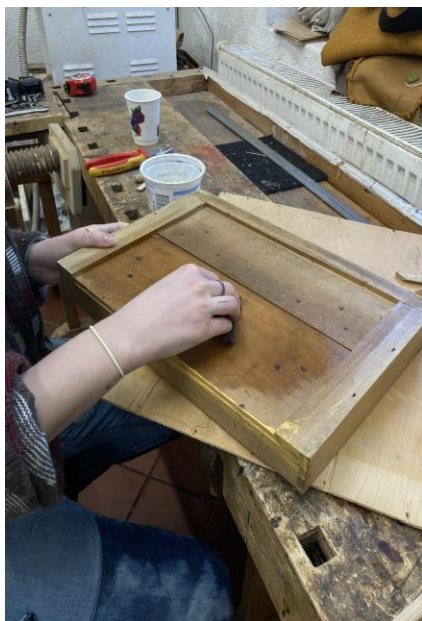

Foto 9. Lauasahtlipõhja märgpuhastus

Foto 10. Lauaplaadi ja korpuse kokku liimimine

Foto 11. Ilunuppude treimine treipingil

Foto 12. Rosettide liimimine laua külge

Foto 13. Jala liimipinna korrigeerimine

Foto 14. Jala liimimine laua külge

Foto 15. Polükroomse viimistluse peale kandmine

Foto 16. Laud peale esimese viimistluskihi peale kandmist

8. Teostatud tööde tulemus

Foto 17. Rekonstrueeritud iludetailid
Foto: Merilin Trummal

Foto 18. Parandatud jalg esimese viimistluskihi all
Foto: Merilin Trummal

Foto 19. Laud peale esimest viimistluskihti
Foto: Merilin trummal

Foto 20. Laud külgvaates
Foto: Merilin Trummal

9. Säilitus- ja hooldusjuhend

Hooldamisel on soovitatav spetsiaalseid polükroomse viimistlusega mööblihooldusvahendeid.

Lauda säilitada puhtas ja tolmuvabas keskkonnas.

Eluruumi temperatuur jääb vahemikku +5...+24 C ja suhteline õhuniiskus on 40-60%.

Hoiduda järsust niiskustingimuste muutusest.

Kuupäev

Allkiri